

CALIFICAREA JURIDICO-PENALĂ A VIOLENȚEI SEXUALE ASUPRA FEMEILOR CA FORMĂ DISTINCTĂ A VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

Nicolae CORCEA

Universitatea de Stat din Moldova

Scopul acestui mesaj științific constă în rezolvarea controverselor doctrinare în domeniul calificării infracțiunii de violență în familie în una din formele ei speciale, cum ar fi violența sexuală. Cu toate că violența sexuală nu este prevăzută expres de către legiuitor ca o formă distinctă a violenței în familie, aceasta devine un fenomen extrem de răspândit. Autorul analizează violența împotriva femeilor bazată pe gen, arată caracterul discriminator al violenței în familie împotriva femeilor în societățile contemporane; examinează conceptul și formele violenței sexuale; demonstrează că violența sexuală în familie constituie o formă specială de subminare a femeilor și a copiilor; propune calificarea juridico-penală a violenței sexuale în familie.

Cuvinte-cheie: violență în familie, violență asupra femeilor, violență de gen, violență sexuală, viol marital, corecție sexuală, incest.

QUALIFICATION IN CRIMINAL LAW OF THE SEXUAL VIOLENCE AGAINST WOMEN AS A DISTINCT FORM OF THE FAMILY VIOLENCE

The purpose of this scientific research consists in the solving of doctrinaire controversies in the sphere of legal appreciation of the criminal offence of family violence in one of its special forms as sexual violence. Even if sexual violence is not provided expressly in the penal legal norm as the independent form of family violence, this one became extremely spread. The author submits to a profound analysis the gender violence against women and demonstrates the discriminatory character of the family violence against women in the modern society; examines the concept and forms of sexual violence; proves that sexual violence in the family constitutes a special form of the women and children suppression; recommends legal appreciation of the criminal offence of the sexual violence in family.

Keywords: family violence, violence against women, gender violence, sexual violence, marital rape, sexual coercion, incest.

Întru îndeplinirea obiectivului de interes național – ocrotirea relațiilor de familie, statul acționează pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, cu trimitere la dispozițiile din Codul penal. Violența în familie are în vedere, pe lângă actele violente propriu-zise, și abuzurile, tratamentul inuman și degradant, neglijența familială, inclusiv abandonul, neacordarea sprijinului material, moral și altele.

Activitatea autorităților abilitate pentru intervenție în cazuri de violență în familie se bazează pe principiul recunoașterii și respectării drepturilor victimelor violenței în familie și pe conștientizarea faptului că violența în familie este o încălcare gravă a drepturilor omului, inclusiv: a dreptului la viață; a dreptului la cel mai înalt standard realizabil al sănătății fizice și mintale; a dreptului de a nu fi supus torturii sau tratamentului crud, inuman și degradant sau pedepselor; a dreptului la libertate și siguranță; a dreptului la egalitate în fața legii; a dreptului la viață privată și de familie; a dreptului de a nu fi discriminat; a dreptului la tratament egal; a dreptului la un remediu juridic eficient.

Violența împotriva femeii este generată în majoritatea cazurilor de bărbați – mai ales de parteneri și rude, dar și de cunoștințe sau necunoscuți, cu scopul de a exercita control, iar cauzele sale sunt istorice, avându-și originea în inegalitatea de gen. Unii autori se întreabă „de ce discutăm unilateral chestiunea violenței împotriva femeilor”? și răspund că acest lucru se întâmplă „pentru că există o asimetrie evidentă între proporțiile agresiunilor reciproce între femei și bărbați. Cu sau fără statistici, femeile suportă sistematic și simptomatic violențe de diferite tipuri, de la cele fizice la cele subtile psihologice. Fără îndoială, și bărbații sunt ținte ale violențelor, dar în cele mai multe cazuri ei sunt ținta agresiunii altor bărbați”. Explicația rezidă în „perpetuarea paradigmei dominației masculine, care se manifestă în fiecare societate, mai primitiv sau mai rafinat, în funcție de datele și condițiile respectivei societăți” [10, p.4-5].

Semnele evocatoare de comportament violent discriminatoriu asupra femeilor sunt următoarele:

- Persistența gândirii și practicilor patriarhale care susțin distincția rigidă dintre privat (domeniul femeii) și public (domeniul bărbatului), în urma căroră, chiar dacă femeile prestează și munci care aduc venituri în casă, ele continuă să-și asume un rol predominant în creșterea copiilor și în treburile gospodărești;

- Asimilarea masculinității cu autoritatea și superioritatea;
- Asimilarea feminității cu maternitatea, sensibilitatea, fragilitatea care se presupune că ar determina randamentul lor mai scăzut în societate față de bărbați [8, p.2].

Violența împotriva femeilor din comunitățile patriarhale posedă următoarele caracteristici:

- este polivalentă: acționează în același timp mai multe tipuri de violențe, inclusiv psihologică, fizică, economică;
- este prezentă pe întreg parcursul vieții și are un impact enorm în viața femeilor;
- primul episod nu este un incident izolat, este în mod normal începutul unei lungi perioade de violență care crește în intensitate și în duritate;
- este prezentă atât în locuri publice, cât și în spațiul privat;
- este exercitată de către partener sau de alți membri ai familiei: soacre, frați, cumnați [11].

În cercetarea violenței în familie s-a constatat că anumite calități specifice victimelor le conferă în mod dramatic acest statut, cum ar fi: economic – dependentă de agresor; dependentă de spațiul locativ; crede că există metode de rezolvare; convinsă de rude, biserică, prieteni; sentimental dependentă de agresor; confruntată cu stări psihologice grave; dependentă de normele culturale; frică de „zvонul social”; nu-și cunoaște drepturile; responsabilă de starea psihologică a agresorului; tinzând spre acțiuni autonome; violență în familia de proveniență.

Tot ceea ce este legat de interese personale este subordonat deciziilor familiale și viitorul comunității este mai important decât orice proiect de viață al unui individ. Autonomia, inițiativa personală și independența nu sunt încurajate. În schimb, fidelitatea și respectarea tradiției sunt comportamente apreciate, care permit recunoașterea indivizilor ca și parte din comunitate.

La nivel internațional violența asupra femeilor este condamnată în mai multe documente cu caracter universal și regional. Astfel, primul document comprehensiv din punct de vedere juridic la nivel european pentru prevenirea, investigarea și pedepsirea actelor de violență împotriva femeilor este *Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice*, adoptată la Istanbul la 11 mai 2011 [3]. Până în prezent Convenția a fost semnată de 24 de state membre ale Consiliului Europei, fiind ratificată de către 8 state.

În conformitate cu pct.c) art.3 al aceleiași Convenții, **gen** înseamnă *rolurile, comportamentele, activitățile și atributele construite social, pe care o societate dată le consideră adecvate pentru femei și bărbați*. **Violența de gen împotriva femeilor** este definită ca violență direcționată împotriva unei femei pentru că ea este o femeie sau care afectează femeile în mod disproporționat.

Potrivit pct.e) art.3 al Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, victimă este considerată orice persoană fizică care este supusă comportamentului specificat la punctele a) și b) art.3 al acestei Convenții.

În sensul acestei Convenții, noțiunea **femeile** includ fetele cu vârsta de până la 18 ani.

Convenția include obligația adoptării politicilor comprehensive și coordonate în vederea prevenirii și combaterii tuturor formelor de violență în familie și prevede crearea unui grup internațional de experți independenți care va monitoriza implementarea la nivel național. Guvernele care ratifică Convenția vor întreprinde măsuri urgente de urmărire în justiție și pedepsire a unui număr de infracțiuni, precum: violul, violența în familie, căsătoria forțată, mutilarea genitală, hărțuirea sexuală.

În contextul realizării politicii, statele membre vor fi obligate să adopte măsuri necesare pentru elaborarea politicilor naționale de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței domestice, alocând resurse financiare și umane necesare implementării adecvate a acestor politici.

Convenția de asemenea obligă statele membre să-și ajusteze legislația civilă, penală și administrativă pentru a asigura măsuri de pedepsire a agresorilor și asistența victimelor violenței. Convenția stabilește și obligația statelor membre de a interveni imediat în soluționarea cazurilor de violență în familie, în special prin adoptarea măsurilor legislative pentru emiterea ordonanțelor prohibitive de urgență, a ordonanțelor de restricție și urgență pentru a asigura părăsirea de către agresor a locuinței comune și pentru a asigura protecția victimei.

Reieșind din obiectivele politicii externe de integrare europeană, ratificarea acestui tratat european se prezintă ca o condiționalitate a Uniunii Europene în vederea asigurării armonizării legislației naționale la prevederile standardului menționat.

În sensul pct.a) art.3 al Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, **violența împotriva femeilor** este înțeleasă drept o încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva femeilor și va însemna toate acțiunile de violență de gen care rezultă în sau care sunt probabile a rezulta în vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția sau deprivarea arbitrară de libertate, indiferent dacă survine în public sau în viața privată.

Din această definiție se desprind câteva caracteristici principale ale violenței împotriva femeilor:

- 1) constituie o încălcare a drepturilor omului;
- 2) constituie o formă de discriminare împotriva femeilor. În acest sens, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în mod expres a evidențiat în mai multe cauze faptul că violența în familie este o formă de discriminare a femeilor și nu este suficient ca legea să încorporeze numai principiul egalității, de aceea s-a propus includerea și respectarea și a principiului de nediscriminare;
- 3) cuprinde toate acțiunile de violență de gen cauzată femeilor care rezultă în sau care sunt probabile a rezulta în vătămarea sau suferința fizică, suferința sexuală, suferința psihologică sau economică, amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția, deprivarea arbitrară de libertate;
- 4) pentru recunoașterea faptei ca fiind violență împotriva femeilor nu importă dacă survine în public sau în viața privată.

În Rezoluția 48/104/20.12.1993, art.2, Adunarea Generală a ONU arată că violența îndreptată asupra femeii „include următoarele acțiuni chiar dacă nu se limitează la ele: violența fizică, sexuală și psihologică care se produce în cadrul familiei, inclusiv maltratări, abuzul sexual al copiilor din cadrul căminului conjugal, violența relaționată cu știrbirea dreptului patrimonial, mutilare genitală și alte practici tradiționale, nocive pentru femeie, actele de violență produse de alți membri ai familiei, precum și violența relaționată cu exploatarea” [4].

Definiția celei de-a 4-a Conferințe mondiale a ONU asupra problemelor femeii (Beijing, 1995) descrie **violența îndreptată asupra femeii** ca orice act de violență fundamentat pe diferența de gen, care rezultă sau care poate rezulta într-o vătămare sau suferință fizică, sexuală sau psihologică a femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acte, coerciția sau privarea arbitrară de libertăți, indiferent dacă acestea apar în viața publică sau privată. În consecință, violența împotriva femeilor cuprinde următoarele forme, fără a fi limitată la acestea:

- a) violența fizică, sexuală și psihologică ce are loc în familie, inclusiv bătăile, abuzul sexual al copiilor de sex feminin în cadrul casnic, violența legată de zestre, violul marital, mutilarea genitală a femeilor, violența extramaritală și violența referitoare la exploatare;
- b) violența fizică, sexuală și psihologică ce apare în comunitatea generală, inclusiv violul, abuzul sexual, hărțuirea sexuală și intimidarea la locul de muncă, în instituțiile educaționale și în altă parte, traficul cu femei și prostituția (forțată);
- c) violența fizică, sexuală și psihologică comisă sau trecută cu vederea de către stat, oriunde apare aceasta” (paragraful 113) [14].

Platforma de acțiune – a 4-a Conferință mondială a ONU asupra problemelor femeii (Beijing, 1995) – prevede un capitol distinct destinat măsurilor specifice pe care toate statele semnatare trebuie să le adopte în domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva femeii. Consiliul Europei a formulat o serie de recomandări pentru guvernele statelor membre, printre care: „să informeze opinia publică asupra caracteristicilor specifice, gravității și dimensiunilor acestui fenomen și să sprijine măsurile care au ca scop combaterea acestui fenomen” [15]. Totodată, se recomandă să încurajeze organizarea agențiilor, asociațiilor și fundațiilor care au ca scop ajutorarea și asistarea victimelor violenței în familie.

În opinia autorului G.-L. Onofrei, agresiunile asupra femeilor respectă în majoritatea cazurilor un tipar ce presupune parcurgerea a trei etape:

- ✓ prima etapă – atașament reciproc al partenerilor, idealizarea conceptului de cuplu, prezența trecătoare și de intensitate redusă a unor pusee de violență care sunt catalogate ca fiind accidente;
- ✓ a doua etapă – agresorul îl abuzează fizic și emoțional pe partener la scurt timp de la legalizarea relației (după prima lună), gravitatea actelor sale fiind resimțită de către victimă pe o durată de timp medie, de la ore la săptămâni;

✓ *a treia etapă* – cuprinde două posibile direcții: resemnarea victimei și încercarea adoptării unui comportament care să diminueze numărul și severitatea actelor de agresiune; refuzarea statutului de victimă și sesizarea autorităților cu privire la manifestările violente ale partenerului [10, p.33-34].

Potrivit Consiliului Europei, **violența în familie** este „*orice act sau omisiune comisă în interiorul familiei de către unul dintre membrii acesteia, care aduce atingere vieții, integrității corporale sau psihologice ori libertății altui membru al acelei familii și care vatămă în mod serios dezvoltarea personalității lui/ei*” (Recomandarea Nr.R(85) cu privire la violența în familie, adoptată la 26 martie 1985).

Totodată, potrivit pct.b) art.3 al Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, **violența domestică** înseamnă *toate acțiunile de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică, care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima.*

Astfel, din definiția adoptată de Convenție putem deduce următoarele punctele-cheie ale violenței domestice:

- 1) cuprinde toate acțiunile de violență care au un caracter alternativ: violența fizică; violența sexuală; violența psihologică; violența economică;
- 2) acțiunile de violență survin în familie sau în unitatea domestică;
- 3) acțiunile de violență au loc între foștii sau actualii soți sau parteneri. Astfel, în hotărârea pe cauza *Johnston contra Irlandei* (pct.56) Curtea a indicat că și *cuplurile necăsătorite, care locuiesc împreună cu copiii, se bucură de viața de familie în sensul art.8 al Convenției, cu condiția ca relația să fie una stabilă și să nu se deosebească de familia tradițională bazată pe căsătorie* [2];
- 4) pentru recunoașterea violenței ca fiind domestică nu are importanță dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima.

Violența casnică a crescut alarmant în contextul unei societăți generatoare de nemulțumiri și frustrări ce oferă premisele unei atitudini violente în familie. Femeile sunt, în mod evident, partea vulnerabilă din cadrul familiei, fapt bine demonstrat de mass-media și de statistici. Violența în familie este un fenomen omniprezent, iar prin caracteristica sa de vizibilitate socială redusă este periculoasă și greu de controlat, de asemenea, dificil de surprins în statisticile oficiale, constituind în prezent, deopotrivă, o problemă socială și o problemă de sănătate publică [5, p.31].

Toate victimele agresiunilor fizice din lotul studiat de către autorii români S.Dura, I.Baier și H.Dura experimentează concomitent mai multe forme de violență domestică reprezentate de următoarele varietăți: intimidări sau abuzuri verbale; distrugerea bunurilor care aparțin victimei; izolarea de prieteni, familie sau alte potențiale surse de sprijin; amenințări făcute la adresa altor persoane semnificative pentru victimă, inclusiv a copiilor; furturi; controlul asupra banilor, lucrurilor personale ale victimei, alimentelor, deplasărilor, telefonului și a altor surse de îngrijire și protecție [5, p.32].

Aproximativ 70% din victimele violenței domestice au experimentat cu regularitate episoade de violență, frecvența acestora variind de la 1-2/an la 1-2/săptămână, în funcție de prezența unor factori de risc. Numai în 6 din cele 36 de cazuri examinate (cca 17%) victimele au cerut ajutor Poliției, dar niciodată la primul incident [5, p.32]. În cazul violenței în familie, medicina legală are menirea de a confirma leziunile corporale suferite de victime, de a le aprecia gravitatea vătămării și de a contribui la stabilirea circumstanțelor faptei prin intermediul concluziilor sale. În acest sens, medicina legală elaborează concluzii științifice, argumentate prin date obiective, în scopul stabilirii adevărului sociojuridic. Rezultatele expertizelor medico-legale sunt indispensabile în investigarea infracțiunilor îndreptate împotriva vieții, sănătății și demnității persoanei, reprezentând un mijloc de probă fără de care protejarea drepturilor respective este îngreunată.

Femeile agresate de parteneri intră în contact cu personalul medical în diferite situații: studii epidemiologice, proiecte de cercetare, la camera de gardă, prezentare la medicul de familie, la medicul legist etc. De multe ori, ele nu vin la medic strict pentru leziunile traumatiche suferite; cu toate acestea, în toate cazurile în care există o suspiciune de agresiune intrafamilială medicul are datoria de a încerca să o confirme/infirme. Studiile efectuate în această arie au arătat că pacienții vor ca medicul să-i întrebe despre violența intrafamilială și, în felul acesta, să obțină sfaturi/informații utile.

Datorită relației apropiate între victimă și agresor, cazurile de violență intrafamilială ridică o serie de probleme etice specifice, care țin de necesitatea de a limita stresul victimei și de a-i asigura securitatea [7, p.37].

Violența împotriva femeilor este o reflectare a relațiilor de putere inegale între femei și bărbați, servind perpetuarea acestor raporturi dezechilibrate și exprimă, mai ales, existența unei relații intime între structurile de dominație masculină și violența în sfera sexualității.

Violența conjugală își găsește originile în modelul moral, etic, educațional și cultural pe care membrii familiei îl adoptă, având de multe ori și o amprentă imitativă, de asimilare a acțiunilor observate la nivel de familie, grup social intim sau la nivel de societate, în ansamblul ei. Atacurile violente adoptă o direcție regulată, repetitivă, în cadrul familiilor cu probleme sociale și/sau economico-financiare. Relația cauzalitate-efect în raportul probleme de cuplu *versus* acte agresive crește direct proporțional, sau chiar exponențial [10, p.31].

Violența împotriva partenerei reprezintă violența (atât sexuală, cât și nonsexuală), realizată de către partener (soț sau prieten). Violența împotriva femeii include violența realizată de partener, violența sexuală realizată de oricare altă persoană, precum și orice altă formă de agresiune împotriva femeii. Violența domestică este în general sinonimă cu violența în familie; unii autori însă i-au lărgit cadrul, incluzând toate actele de violență realizate în anturajul domestic al victimei (incluzând aici, pe lângă membrii de familie, și prietenii de familie).

În conformitate cu pct.19 al Anexei la Ordinul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova cu privire la aprobarea *Instrucțiunii privind intervenția instituțiilor medicale în cazurile de violență în familie*, nr.155 din 24.02.2012, lucrătorul medical, de comun cu membrii echipei multidisciplinare, participă la soluționarea cazului de violență în familie.

În obligațiunea lucrătorului medical se notifică informarea victimei despre serviciile existente ale medicinei legale, cu ulterioara obținere a raportului medico-legal necesar pentru pornirea urmăririi penale.

Potrivit pct.21 al Anexei menționate *supra*, la cererea expresă a victimei lucrătorul medical poate să sesizeze poliția despre cazul de violență în familie identificat, luând în formă scrisă acordul informat al victimei, care se înregistrează în documentația medicală.

Lucrătorul medical este obligat să informeze poliția chiar și fără consimțământul victimei în cazul constatării unui prejudiciu cauzat sănătății persoanei ca consecință a unei acțiuni ilegale. Astfel, în conformitate cu lit.e) alin.(4) art.13 al Legii Republicii Moldova *cu privire la exercitarea profesiei de medic*, nr.264 din 27.10.2005, prezentarea informațiilor care constituie secret profesional către alte persoane fără consimțământul pacientului sau al reprezentantului său legal se admite în cazul unor circumstanțe în al căror temei se poate presupune că prejudiciul cauzat sănătății persoanei reprezintă consecința unei acțiuni ilegale.

O prevedere cu sens analogic se conține și în *Legea Republicii Moldova cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului*, nr.263 din 27.10.2005. Astfel, potrivit lit.e) alin.(4) al acestui act normativ, prezentarea informației confidențiale fără consimțământul pacientului sau al reprezentantului său legal (al rudei apropiate) se admite la existența temeiului de a crede că prejudiciul adus sănătății persoanei este rezultatul unor acțiuni ilegale sau criminale, informația urmând a fi prezentată în acest caz organelor de drept competente.

Totodată, conform prevederilor Ordinului comun al Ministerului Sănătății și Ministerului Afacerilor Interne *cu privire la măsurile de îmbunătățire a conlucrării dintre organele ocrotirii sănătății și afacerilor interne*, nr.372/388 din 03.11.2009, după acordarea asistenței medicale lucrătorul medical este obligat să sesizeze imediat organele de drept și autoritatea tutelară din cadrul unității administrativ-teritoriale despre cazurile identificate de abuz, violență sau neglijare față de copil.

Consimțământul reprezintă autorizarea medicului de către pacient, în vederea realizării unei intervenții medicale, diagnostice sau terapeutice. Nimeni nu poate fi supus unor manevre diagnostice sau terapeutice fără acordul său, al părinților (în cazul copiilor) sau al aparținătorilor (în cazul persoanelor fără discernământ).

Consimțământul poate fi prezumat (dacă un pacient solicită un consult medical, implicit acceptă să fie supus unor manevre medicale de bază) sau informat (caz în care medicul solicită permisiunea de a realiza o anumită manevră sau de a iniția un anumit tratament), care, la rândul său, poate fi exprimat oral sau în scris (cel mai frecvent). Consimțământul informat, semnifică, pe de o parte, faptul că pacientul primește de la medic informațiile necesare, pe înțelesul său, despre posibilitățile de management medical, iar, pe de altă parte, este pus în fața deciziei de a urma sau nu algoritmi diagnostici sau terapeutici propuși de medic. Se externalizează astfel decizia terapeutică de la medic la pacient, care trebuie să certifice acest lucru prin semnătură sau, în cazul consimțământului oral, în prezența unui martor.

Consimțământul este o structură dinamică în cursul relației medic-pacient, în orice moment putând fi necesare noi proceduri, noi tratamente, noi costuri, pe care pacientul le poate accepta sau nu. Consimțământul exprimat la primul contact cu pacientul nu poate prevedea toate situațiile posibile în evoluția cazului, astfel încât pe măsură ce acestea se relevă, pacientul este cel care trebuie să decidă calea de acțiune. Informarea pacientului trebuie să se refere la o multitudine de aspecte care caracterizează cazul și creionează conduita

terapeutică cea mai potrivită: caracteristicile clinice, inclusiv cele ce țin de diagnosticare; recomandările terapeutice cu referire expresă la riscurile și beneficiile fiecărei alternative; costurile intervențiilor terapeutice. În condițiile unei informări adecvate, pacientul are libertatea de a accepta sau refuza tratamentul, fiind responsabilizat în managementul afecțiunii de care suferă [7, p.40].

Datorită aspectelor particulare ale cazurilor de violență domestică, nu este întotdeauna recomandată obținerea unui consimțământ informat scris, deoarece victima poate considera că acest lucru o expune agresorului chiar dacă aceasta de regulă nu se întâmplă. De asemenea, obligativitatea exprimării consimțământului informat în scris poate amplifica starea de anxietate a victimei. În momentul de față, mai multe comisii instituționale de bioetică recomandă ca victimei să-i fie prezentată doar o fișă cu informații, fără să i se ceară semnătura. Alte metode recomandate în acest demers sunt obținerea consimțământului verbal sau utilizarea de pseudonime.

Unele subgrupuri populaționale sunt foarte reticente atunci când este vorba de solicitarea unui consimțământ informat scris, cum ar fi: victimele găzduite în adăposturi, imigranții ilegali, soțiile de medici (cărora le este frică de faptul că soțul ar putea afla că au vorbit) femeile ce se consideră stigmatizate de statutul de victimă sau cele în pericol de a-și pierde asigurarea de sănătate în cazul în care s-ar afla despre statutul lor, precum prostituatele, femeile purtătoare de boli cu transmisie sexuală, consumatorii de droguri sau femeile ce și-au pierdut virginitatea în cursul unui act de violență intrafamilială. Cu toate acestea, medicul este obligat să discute cu victima pentru a clarifica toate aspectele ce țin de situația ei particulară. Incidența cea mai mare a violenței domestice se întâlnește, însă, în grupuri populaționale cu nivel de educație scăzut, ceea ce vorbește despre un „consimțământ comunitar”. Confidențialitatea actului medical este necesară în scopul respectării intimității pacientului. Medicul sau cercetătorul nu au dreptul să dezvăluie informațiile obținute în cursul actului medical fără a avea consimțământul liber exprimat al pacientului, cu excepția unor cazuri particulare, care variază de la țară la țară.

Analfabetismul de multe ori face necesară obținerea consimțământului oral al pacientei, în prezența a cel puțin unei alte persoane. Orice încălcare a confidențialității (cu excepția cazurilor permise de legislația națională sau internațională) este considerată violare a secretului profesional, cu repercusiuni legale civile și penale pentru medic.

În conformitate cu pct.1 al Ordinului Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova *cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind intervenția secțiilor/direcțiilor asistență socială și protecție a familiei, instituțiilor medicale și organelor afacerilor interne în cazurile de violență în familie, nr.22 din 09.02.2012*, autoritățile abilitate își exercită atribuțiile atât față de victima violenței în familie, cât și față de agresor. În toate cazurile autoritățile abilitate trebuie să asigure confidențialitatea informației, victima fiind tratată cu demnitate, încredere în capacitățile și resursele personale, empatie, susținere și respectare a deciziilor personale. Față de agresor trebuie avut un comportament corespunzător care se bazează pe înțelegerea că violența este un comportament intenționat, de care acesta este responsabil în totalitate și care nu poate fi justificat sau tolerat.

Violența împotriva femeii se structurează în patru tipuri generale:

- violența domestică (în familie) /abuz;
- violul, agresiunea și hărțuirea sexuală;
- mutilări genitale/sexuale și practici tradiționale și/sau culturale;
- trafic pentru exploatare sexuală/sclavia domestică.

Violența sexuală este o formă de violență în familie cu repercusiuni grave atât în aspect medical, cât și psihologic. În cazul victimelor de sex feminin, violența sexuală se poate manifesta prin excoriații liniare sau semilunare pe suprafața internă a coapselor și la nivelul vulvei, prin leziuni ale himenului și/sau peretelui vaginal. Asemenea leziuni prezintă o indicație absolută pentru examinarea medico-legală cât mai curând posibilă în scopul descoperirii și altor semne ale raportului sexual. Sarcina și bolile sexual-transmisibile pot fi indicatori tardivi ai victimelor femei și bărbați, pot lua aspectul rapoartelor anale soldate cu leziuni ale mucoasei și chiar ale peretelui anal, care să necesite intervenție medicală.

Violența sexuală reprezintă cel mai dificil aspect de abuz al violenței domestice pentru femeie. Include: orice formă de sex forțat sau de degradare sexuală; încercarea de a face victima să aibă acte sexuale împotriva voinței sale; continuarea activității sexuale atunci când victima nu este pe deplin conștientă, nu-și dă acordul, îi este teamă să dea un răspuns negativ; obligarea victimei să întrețină relații sexuale fără protecție împotriva sarcinii sau a bolilor cu transmitere sexuală [1, p.314].

Violența împotriva femeii gravide deseori este determinată de efecte mixte (violență fizică, psihologică, sexuală), care duce la consecințe grave de sănătate atât pentru femeia gravidă, cât și pentru făt. Consecințele violenței în timpul sarcinii pot avea efecte imediate și de durată. Efectele imediate asupra sarcinii pot include: trauma în regiunea abdomenului; hemoragie (inclusiv cu decolarea placentei); ruptură de uter; avort spontan/făt mort etc. Efectele de durată deseori duc la naștere prematură, greutate mică a copilului la naștere etc.

Urmări deosebit de grave pentru copil produce și incestul. Cel mai des incestul este provocat de un tată care întreține relații sexuale cu fiica sa sau de frate care abuzează sexual de soră. Celelalte cazuri (modalitățile tata-fiu, frate-frate, mamă-fiu/fiică, soră-frate/soră) sunt mai rare, dar nu absente. Incestul cu un minor este o formă a violului, deoarece copilul nu are discernământul necesar pentru a-și da consimțământul.

Printre formele grave ale violenței sexuale în familie ce ating pragul prejudiciabilității și atrag răspunderea penală a făptuitorului distingem *violul marital* sau, cum mai este el categorizat, *violul conjugal*, *violul soției* etc. De menționat că printre formele de victimizare a femeii cel mai des întâlnite violul ocupă un loc foarte important. Uneori acesta este însoțit și de acte de cruzime sau este urmat de moartea victimei.

Departate de a fi o problemă socială izolată, violența sexuală împotriva femeilor este răspândită în toată lumea în forme manifeste, dar și latente, făcând parte din practicile sociale și culturale, căpătând, în acest fel, aspectul de „normalitate”.

Violul marital reprezintă o consecință a raporturilor de putere inegale care există între bărbați și femei, astfel încât putem considera inegalitatea de gen o formă invizibilă de violență împotriva femeii. Astfel, s-au conturat o serie de teorii menite să analizeze cauzele fenomenului și să explice dinamica manifestării. Acest tip de abuz poate avea loc doar în cadrul cuplurilor căsătorite, despre care se discută foarte puțin sau deloc în spațiul public și care, uneori, este confundat cu „*datoria soției*” [12, p.201-203].

În multe societăți violul marital este validat din punct de vedere legal, ceea ce a însemnat o evoluție uriașă în recunoașterea acestui aspect al violenței în familie ca reprezentând o reală problemă socială cu multiple și serioase efecte atât asupra victimelor, cât și a întregii familii. Rămâne însă un alt aspect al violului marital, care nu poate fi incriminat din cauza dificultăților de probare/demonstrare. Mai precis, este vorba despre definirea a doi termeni și distingerea clară a implicațiilor acestora. Pe de-o parte, trebuie luat în considerare termenul „*viol marital*” iar, pe de altă parte, termenul „*act sexual nedorit*”.

Violul marital ca atare este însoțit, de cele mai multe ori chiar precedat, de abuzul fizic, însă actul sexual nedorit de către femeie implică o acceptare tacită a acesteia, care este percepută de către partener drept dorință sau mod de manifestare al soției (concupinței) în timpul actului sexual.

David Finkelhor și Kersti Yllö (1985) au realizat o clasificare a acestor acte sexuale cu caracter coercitiv, identificând patru tipologii:

- *coerciția socială;*
- *coerciția interpersonală;*
- *amenințarea utilizării abuzului fizic;*
- *coerciția fizică* [6, p.37-41; 13, p.393-421].

David Finkelhor și Kersti Yllö (1985) consideră că toate cele patru tipuri de coerciții reprezintă forme de relații sexuale forțate, însă doar ultimele două pot fi considerate forme de viol marital [6, p.37-41]. Coerciția socială și interpersonală se analizează în vederea cunoașterii acelor resorturi care le determină pe unele femei să accepte întreținerea de relații sexuale cu partenerul, deși nu-și doresc acest lucru. În acest context, este utilizat conceptul de „*viol consimțit*” (*rape by acquiescence*) definit ca „*orice contact sexual nedorit, dar pe care femeia acceptă să-l aibă cu soțul sau partenerul. Este o formă de viol care, de obicei, nu implică utilizarea de către soț a forței fizice, consimțământul soției și/sau împotrivirea fizică a soției*” [6, p.37-41].

Sub aspect penal, ori de câte ori se pune în discuție aplicarea prevederilor art.201¹ CP RM, trebuie avută în vedere definiția violenței în familie care cuprinde violență fizică și psihică. În schimb, în situațiile prevăzute la lit.b²) alin.(2) art.171 CP RM și la lit.b²) alin.(2) art.172 CP RM, în care operează circumstanța agravantă specială, violența în familie presupune fapte de violență sexuală care la fel poate fi atât fizică prin aplicarea de lovituri, provocare de leziuni, precum și prin violență psihică cu conotație sexuală, cum ar fi amenințarea victimei.

Așa cum s-a arătat, ca expresie a prevenirii și combaterii violenței în familie, s-a introdus o nouă agravantă a infracțiunilor de viol (art.171 CP RM) și a acțiunilor perverse cu caracter sexual (art.172 CP RM), prin prevederile de la lit.b²) alin.(2) art.171 CP RM și de la lit.b²) alin.(2) art.172 CP RM, când victima este membru al familiei.

Această agravantă specială de calificare a lămurit, printre altele, și problema violului conjugal, marital. În timp ce în general în doctrină, legislație sau, după caz, în jurisprudența penală modernă străină s-a consacrat sau s-a acceptat ideea pedepsirii violului conjugal, în lipsa unei reglementări legale exprese și a lipsei cu desăvârșire a unei jurisprudențe, doctrina penală a respins ideea violului marital. Astfel, s-a spus că nu poate fi victimă a violului soția făptuitorului, pentru că raporturile ei sexuale cu acesta sunt o îndatorire conjugală, a cărei îndeplinire soțul o poate obține chiar și prin constrângere, dar și pentru că prin căsătorie soția și-a dat consimțământul la această îndatorire pe toată durata căsătoriei (Chiriță R. *Violul conjugal în dreptul comparat*. În: Revista de Drept penal, 2002, nr.2, p.154-155; Barbu C. *Ocrotirea persoanei în dreptul penal al R.S.R.* – Craiova: Scrisul românesc, 1977, p.219. *Citat după*: [9]). La fel s-a spus și mai recent că nu săvârșește viol bărbatul care are raporturi sexuale cu soția prin constrângere, pentru că acestea țin de esența căsătoriei sau că actul căsătoriei implică o restrângere consimțită de femeie a libertății sale sexuale (chiar dacă în fapt soții trăiesc separat), astfel că în raporturile dintre soți nu ar putea opera prevederile lit.b²) alin.(2) art.171 CP RM.

Prin introducerea însă a noii agravante a infracțiunii de viol și a acțiunilor perverse cu caracter sexual, *violul conjugal*, indubitabil, *nu numai că se pedepsește, dar este chiar și o formă agravantă a infracțiunii*. Mai mult, avându-se în vedere noua formulare, trebuie admisă și posibilitatea sancționării violului comis asupra soțului.

Introducerea agravantei de la lit.b²) alin.(2) art.171 CP RM și de la lit.b²) alin.(2) art.172 CP RM a ridicat atât în literatura juridică, cât și în practica judiciară și problema încadrării juridice a raportului sexual cu o persoană de sex diferit, membru al familiei, cu care făptuitorul este rudă în linie directă sau frate ori soră, săvârșit prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-și exprima voința, în sensul reținerii unei singure infracțiuni de viol sau a unui concurs ideal de infracțiuni, adică reținerea, pe lângă infracțiunea de viol calificat săvârșit asupra unui membru al familiei, și a infracțiunii de incest prevăzute de art.201 CP RM.

Anterior doctrina s-a situat constant pe poziția că în cazul violului săvârșit asupra unei persoane de sex feminin, care are calitatea de rudă în linie directă sau de soră a făptuitorului, există *un concurs ideal între infracțiunea de viol și cea de incest* [6, p.37-41]. Totodată, în doctrină s-a exprimat și o altă opinie, în sensul că într-o asemenea situație *există o singură infracțiune, și anume: de viol* (lit.b²) alin.(2) art.171 CP RM), infracțiunea de incest prevăzută de art.201 CP RM fiind absorbită în modalitatea agravată menționată mai sus [6, p.37-41].

În argumentarea acestei opinii s-a reținut în esență că din interpretarea corectă a celor două incriminări (art.171 și art.201 CP RM) rezultă că incestul subzistă numai în acele cazuri când raportul sexual este între rude în linie directă sau între frați și surori care nu locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul și când există concurs între incest și violul în formă simplă sau, după caz, calificată în formă agravată, alta decât cea prevăzută de lit.b²) alin.(2) art.171 CP RM. Însă, ori de câte ori rudele în linie directă sau frații și surorile locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul, iar raportul sexual a fost întreținut cu aceștia prin constrângere sau profitând de imposibilitatea de a se apăra ori de a-și exprima voința, suntem în prezența unei singure infracțiuni – a celei de viol în modalitatea agravată prevăzută de lit.b²) alin.(2) art.171 CP RM care o absoarbe pe cea de incest.

Într-o a treia opinie se susține că aplicarea agravantei de la viol nu înlătură concursul cu infracțiunea de incest, argumentul principal fiind acela că obiectul juridic special lezat prin cele două infracțiuni diferă, deoarece, în esență, prin incriminarea violului sunt ocrotite relațiile sociale care asigură libertatea sexuală, independența și siguranța sexuală a persoanei, în timp ce prin incriminarea incestului se urmărește apărarea și conservarea fondului biologic și moral al societății omenești, prin prevenirea pericolului unei procreări nefirești, rezultate din amestecul de sânge (*comixtio sanguinis*), dar și apărarea moralității raporturilor sexuale care asigură perpetuarea speciei umane [9]. Cu alte cuvinte, în cazul incriminării incestului legiuitorul nu urmărește să sancționeze o formă a violenței în familie, care constituie deopotrivă o încălcare a libertății sexuale, incestul fiind realizat independent de existența unui element de violență, ci să sancționeze raporturile sexuale între rudele de sânge care aduc atingere fondului biologic al societății și bazelor morale ale familiei.

Opinia din urmă scoate în evidență esența concursului ideal de infracțiuni, în situația în care printr-o singură acțiune se produc mai multe urmări și, raportat la acestea din urmă, sunt întrunite elementele mai multor infracțiuni. Fiind lezate valori sociale diferite, protejate prin norme de incriminare diferite, prin încălcarea acestor norme va exista o pluralitate de infracțiuni sub forma concursului ideal.

Din prevederile textului inserat în art.201 CP RM (Incest) rezultă că, în cazul în care violul a fost săvârșit asupra unui membru al familiei, care este rudă în linie directă cu autorul sau frate ori soră cu acesta, fapta este susceptibilă de a fi încadrată și în infracțiunea de incest.

Sub acest aspect, este de observat că există concurs de infracțiuni (ideal) când o acțiune sau inacțiune, săvârșită de aceeași persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și urmărilor pe care le-a produs, întrunește elementele mai multor infracțiuni.

Reieșind din cele expuse, raportul sexual cu o persoană de sex diferit, care este rudă în linie directă sau frate ori soră, prin constrângerea acesteia ori profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-și exprima voința, constituie atât infracțiunea de viol calificat (asupra unui membru de familie), cât și infracțiunea de incest, în concurs ideal.

Bibliografie:

1. BUHAȘ, C., MIHALACHE, G., RADU, C. Rolul medicinei legale în combaterea fenomenului „femeia – victimă a violenței domestice”. În: *Revista de Medicină Legală*, 2007, nr.15(4), p.313-317.
2. Case of Johnston and others versus Ireland. Application no.9697/82. Strasbourg, 18 December 1986. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-57508#{"itemid":\["001-57508"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-57508#{) (Accesat: 22.02.2015)
3. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul la 11 mai 2011. <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%20210%20Romanian.pdf>
4. Declaration of the Organization of United Nations on the Elimination of Violence against Women. A/RES/48/104, 85th plenary meeting, 20 December 1993. <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> (Accesat: 25.12.2014)
5. DURA, S., BAIER, I., DURA, H. Studiu epidemiologic al patologiei traumatice mecanice produse prin heteroagresiune în cadrul violenței domestice. În: *Acta Medica Transilvanica*, 2011, nr.2(1), p.31-33.
6. FINKELHOR, D., YLLÖ, K. *License to Rape: Sexual Abuse of Wives*. – New York: The Free Press, The Division of Macmillan, Inc., 1987, p.37-41. ISBN 0-02-91-0401-7
7. HOSTIUC, S., CURCĂ, C.G., DERMENGIU, D. Consimțământ și confidențialitate în asistența medicală a femeilor victime ale violenței domestice. În: *Revista Română de Bioetică*, vol.9, 2011, nr.1, p.37.
8. LEPADATU, A. *Studiu de bază: Evaluarea implementării prevederilor Legii nr.45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie în rândul romilor din Republica Moldova*. Chișinău: Asociația Promo-Lex, Fundația pentru o Societate Deschisă, 2014, p.2.
9. MUREȘAN, I. *Unele aspecte penale ale violenței în familie*. http://revcurentjur.ro/arhiva/attachments_200612/recjurid061_27F.pdf (Accesat: 25.01.2015)
10. ONOFREI, G.-L. *Violența publică între spațiul real și spațiul virtual: Rezumat al tezei de doctorat*. București: Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, Școala Doctorală, Domeniul: „Ordine Publică și Siguranță Națională”, 2014, p.4-5.
11. Pachet de instrumente de comunicare scris în cadrul Proiectului EMPOW-AIR: *Combaterea violenței domestice împotriva femeilor rome: prevenire, depistare, recomandări de intervenție*. Septembrie 2012. JUST/2010/DAP3/AG/1266. Surt. Fundació de dones. Fundació Privada, p.10-12. Varianta electronică: http://www.surt.org/empow-air/docs/guia_Rumano.pdf (Accesat: 30.12.2014).
12. RUJOIU, V., RUJOIU, O. (coordonatori). Recenzie la lucrare: Ana Maria Marhan. *Violența în familie. Între percepție socială și asumare individuală [Family Violence: Between Social Perception and Individual Responsibility]*, București: Editura ASE, 2012. 269 p. (Recenzie). În: *Revista de Asistență Socială*, 2012, anul IX, nr.4, p.201-203.
13. RYDER, S.L., KUZMENKA, A.S. Legal Rape: The Marital Rape Exemption. In: *The John Marshall Law Review*, 1991, vol.24, p.393-421.
14. The United Nations fourth World Conference on Women. Beijing, China - September 1995. Action for Equality, Development and Peace <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/violence.htm> (Accesat: 14.03.2015)
15. TOMESCU, M. *Protecția și promovarea drepturilor la nivel internațional*. http://www.fspc.ro/admin/imagini/media/dep_femei/dreptul_femeii.pdf (Accesat: 11.03.2015)

Prezentat la 18.03.2015